

GLOBALLASHUV JARAYONIDA YOSHLARDA KUZATILADIGAN MUAMMOLAR

Dushanova Feruza Mamatkulovna

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti Qo'shma Ta'lim Dasturlari kafedrası o'qituvchisi

Yoshlar uchun globallashuvning muhim jihatlaridan biri bu ko'proq harakatlanish imkoniyati va ehtiyojidir. Globallashuv, albatta, harakatchanlik emas. Globallashuv boshqa aholi kabi yoshlarni ham ba'zan uzoq mamlakatlarda yashovchi tengdoshlari bilan raqobatlashishga majbur qiladi, bu esa amalda ko'pincha kutilmagan va istalmagan oqibatlarga olib keladi. Ko'proq yoshlar o'zlarining ilmiy yutuqlarini erta yoshda namoyish etish zarurligini his qilmoqdalar. O'z vaqtida zarur ko'nikma va boshqalarga nisbatan raqobatdosh ustunliklarga ega bo'la olmagan yoshlar, ota-onalari mavqeidan yoki davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimidan qat'i nazar, mehnat bozorida munosib o'rin topishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu globallashuvning iqtisodiy bosimi ostida ham yosh avlod vakillari oldidagi fuqarolik majburiyatlari bajarilishini ta'minlash va uning qurboni bo'lish xavfi ostida bo'lganlarni qo'llab-quvvatlashni kafolatlashga qaratilgan yoshlarga oid siyosatimizga yangi talablar qo'yadi.

Globallashuv yagona fazoviy ta'sirlardan uzoqdir. Amerika Qo'shma Shtatlarida yoki bir mamlakatda yosh bo'lish, Osiyodagi yoki NISda yosh bo'lish bilan bir xil emas. Ba'zi mamlakatlar yosh avlodga katta mablag' sarflashga qodir, boshqalari esa yo'q. Shu bois, har bir alohida davlatda bu jihatni hisobga oladigan o'zining yoshlar siyosati bo'lishi kerak. Yoshlarga oid siyosatni ishlab chiqishda teng imkoniyatlar, inson huquqlarini to'liq ro'yobga chiqarish va inson qadr-qimmatini himoya qilish kabi jihatlarni hisobga olish; yoshlar ishtiroki; to'liq gender tengligi, atrof-muhit va xalqaro hamjamiyat haqida yuqori xabardorlik, axborot va maslahat olish imkoniyatini osonlashtirish.

Yoshlarga oid siyosat plyuralistik demokratiya va inson huquqlari umuminsoniy qadriyatlariga asoslanishi, adolat, shaxsni hurmat qilish, o'z madaniyatidan foydalanish, erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlar, shuningdek, jamiyatni jipslashtirish kabi maqsadlarni ko'zlashi lozim. Yoshlarga oid siyosatni ishlab chiqishda shou-biznes, ommaviy axborot vositalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (Internet) muammolariga alohida e'tibor qaratish lozim, ular ta'sirida zamonaviy yoshlar yetishib chiqmoqda.

Ayrim teledasturlar ma'naviy me'yorlardan tashqariga chiqadi, ommaviy axborot vositalari va internet - saytlar, virtual tarmoqlar va chatlarni ko'rish yoshlar tarbiyasi sohasida muammolarga olib keladigan materiallar bilan bostirib kiradi. Jamiyatni tanazzulga olib keladigan bu muammolarga global miqyosda yondashish kerak. Ijtimoiy taraqqiyotning hozirgi bosqichi hayotning barcha jabhalarida: iqtisodiyotda, siyosatda, ma'naviyatda yoshlar rolining favqulodda ortishi bilan tavsiflanadi.

Yoshlar xalqaro maydonda tobora ko'zga ko'ringan va nufuzli kuchga aylanib bormoqda. Yosh avlodning ijtimoiy faolligi ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasida ma'naviy va jismonan barkamol avlodni tarbiyalash milliy, milliy miqyosdagi vazifadir.

Ana shu ezgu maqsad yo'lida amalga oshirilayotgan ishlarni izchil va qat'iy davom ettirish bugungi davlat siyosatining diqqat markazida. Mamlakatimizda davlat mustaqilligini mustahkamlash sharoitida o'zining yangi ilg'or qarashlari, demokratik tafakkuri bilan ajralib turadigan yangi avlod yoshlari shakllanmoqda. Davlatimiz yoshlar oldiga yangi vazifalarni qo'yib, yoshlarning jamiyatdagi rolini oshirish, ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, jamiyatda munosib o'rin topishiga salmoqli hissa qo'shmoqda. Yoshlarga oid siyosatni amalga oshirishda nafaqat barcha darajadagi ta'lim muassasalari, balki fuqarolik jamiyati institutlari ham yaqindan ishtirok etmoqda. Bundan tashqari, yoshlar bilan ishlovchi ham davlat, ham nodavlat tashkilotlarning tabaqalashtirilgan tuzilmasi mavjud. Ta'lim va tarbiyaning milliy modellari yaratildi. Mamlakatimizda yosh avlodni sog'lom voyaga yetkazishning har tomonlama samarali tizimi yaratilgan.

Madaniy va qadriyatlar muammolari:

Birlashtirish va shaxsni yo'qotish:

Globallashuv turmush tarzini birlashtirishga, iste'molni standartlashtirishga va milliy va etnik xususiyatlarni yo'q qilishga olib keladi, milliy o'ziga xoslik va an'analarga tahdid soladi.

Madaniy inqiroz:

Qadimgi madaniy urf-odatlar va ma'naviy qadriyatlar buzilmoqda, bu esa avvalgi dunyoqarashga xos bo'lmagan, lekin ko'pincha yoshlar uchun begona bo'lgan yangi qadriyatlarni keltirib chiqaradi.

Ijtimoiy-iqtisodiy muammolar:

Ishsizlik va kasbiy o'zini o'zi belgilash:

Yoshlar ish topishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda, chunki ish beruvchilar tajribasiz nomzodlarni ishga olishni istamaydilar, bu esa professional o'zini o'zi belgilashni qiyinlashtiradi.

Moliyaviy va uy-joy muammolari:

Yoshlar ko'pincha moliyaviy qiyinchiliklar va uy-joy bilan bog'liq muammolarga duch kelishadi.

Giyohvandliklar:

Spirтли ichimliklar va giyohvandlik yoshlar orasida keng tarqalgan muammoga aylanib bormoqda.

Psixologik muammolar:

Psixologik sharoitlar:

Depressiya va tashvish kabi murakkab psixologik sharoitlar keng tarqalgan.

"Kattalarga" qarshi isyon:

Hayotda e'tiqod va ibodatga loyiq kattalar ob'ektlarining yo'qligi yoshlarning katta avlodga qarshi isyoniga olib kelishi mumkin.

Globallashuv muammolar omili sifatida:

Global inqiroz tahdidi:

Globallashuv mamlakatlarning o'zaro bog'liqligini kuchaytiradi, bu esa ularni global iqtisodiy inqirozlarga zaif qiladi.

Mamlakatimiz mustaqilligining 34 yilida O'zbekiston jamiyatida strategik muhim vazifalar hayotga izchil tatbiq etilib, yoshlarning chuqur bilim olishi, kasb mahoratini

shakllantirish, iste'dodini to'la namoyon etishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mamlakatimizda yoshlar huquqlarini himoya qilish borasida mustahkam qonunchilik bazasi yaratilgan. O'zbekiston mustaqillik yillaridayoq yoshlarga taalluqli 100 ga yaqin qonun hujjatlari qabul qilindi. Jumladan: 10 dan ortiq qonun, 33 ta Prezident Farmoni, 42 ta O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori va boshqalar. Yoshlarga oid siyosat sohasida amalga oshirilgan ulkan ishlarga qaramasdan, respublikamizda global siyosiy-ijtimoiy o'zgarishlarni amalga oshirish yosh avlodga munosabat masalasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi, chunki yangi ijtimoiy-iqtisodiy voqeliklarni joriy etish jarayoni yangi ijtimoiy ongning qaror toptirishni taqozo etadi. Yangi iqtisodiy ongning asosiy tashuvchisi sifatidagi istiqbolli rol, shubhasiz, yoshlarga tegishli bo'lishi kerak, chunki kelajak ularnikidir. Shunday ekan, davlat millat va xalq taqdiri uchun birlamchi mas'uliyatni o'z zimmasiga olib, jamiyat oldiga aniq, aniq maqsadlarni qo'ydi, xususan:

- yoshlarni mulkchilik va ijtimoiy munosabatlarning xilma-xil shakllariga o'tishga psixologik va ma'naviy jihatdan tayyorlash, ularning o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishiga ko'maklashish;

- har qanday faoliyat sohasida o'sib kelayotgan yosh avlodning intellektual salohiyatini jadal rivojlantirish va uni erkin o'zini namoyon qilishi uchun imkoniyatlar yaratish;

- insonning erkin rivojlanishi va yangi turdagi shaxsni shakllantirish uchun moddiy-madaniy makonni ta'minlovchi ilmiy ishlab chiqilgan va tashkiliy jihatdan mustahkamlangan mexanizmlar orqali yoshlarning huquqiy himoyasini kafolatlash [3, 50-b.]. So'nggi paytlarda yoshlarning ma'lum bir qismining savdo, savdo, ayirboshlash, xizmat ko'rsatish va hokazo sohalarga, ya'ni birja, bank, sug'urta va bozor infratuzilmasining tijoratlashgan boshqa shakllariga o'tish tendentsiyasi kuchayishi bilan tavsiflangan jarayon kuzatilmoqda.

Bu jarayon brokerlar, menejerlar, ma'murlar, menejerlar, dilerlar, sayyor sotuvchilar va boshqalarni tayyorlash bo'yicha o'qitishning turli shakllari bo'yicha o'qiyotgan va qayta tayyorlashdan o'tayotgan turli kasb egalari salmog'ining o'sishini ham belgilab beradi. Shuningdek, yoshlarning turli mulkchilik shaklidagi korxonalarga o'tishi kuzatilmoqda. Ayni paytda qo'shma korxonalarda band bo'lgan ishchilar orasida yoshlar ulushi 62 foiz, shaxsiy yordamchi xo'jaliklarda 63 foiz, fermer xo'jaliklarida 56 foizni tashkil etmoqda. Demak, kelajakda yoshlarning iqtisodiy faolligi oshishi bozor munosabatlarning ijtimoiy ishlab chiqarish va hayotning boshqa sohalarida ham o'ziga xos ko'rinishlari bilan bog'liq bo'lib, bugungi kunda tadbirkorlik, biznes, tijorat bilan shug'ullanayotgan yoshlar sonini tabiiy ravishda ko'paytirmoqda. Bu bosqichda sifat jihatidan yangi tarixiy sharoit va ijtimoiy munosabatlarga joylashtirilgan yoshlar boshqa ijtimoiy qatlamlardan farqli o'laroq, yangilikni, konservativ hokimiyat tuzilmalariga qarshilikni, mafkuraviy va qadriyat stereotiplarini, madaniy-ma'naviy sohadagi bir xillikni, siyosiy partiyalar va davlat boshqaruvi tizimi homiyligini eng yaxshi qabul qiladi.

Darhaqiqat, yosh avlod mamlakatimiz siyosiy-ijtimoiy hayotida muhim o'rin tutadi. Bugun yoshlar demokratiyani mustahkamlash, fuqarolik jamiyatini shakllantirishda ishtirok etish uchun alohida imkoniyatga ega. Yoshlarning bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan muhim demokratik o'zgarishlardagi daxldorligini anglashi, ularni

hayotga tatbiq etishdagi ishtiroki butun islohotlar jarayonining barqarorligiga ko'proq hissa qo'shishi mumkin. Yoshlar yangi demokratik institutlarni shakllantirish jarayoni va ijtimoiy-madaniy tadbirlarda ishtirok etib, demokratik, fuqarolik jamiyatini shakllantirishga aynan o'zlari tasavvur qilganidek hissa qo'shishi mumkin [4, s. 7–8]. Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, yoshlar siyosatida fuqarolik jamiyati va yoshlar tashkilotlari katta o'rin tutadi. Fuqarolik, ta'lim, yoshlar ishtiroki, norasmiy ta'lim - yoshlar siyosatining barcha bu jihatlari tartibga solishni talab qiladi, milliy va mahalliy darajadagi davlat organlari buni mustaqil ravishda ta'minlay olmaydi. Fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qilish orqaligina biz yoshlarning o'z qadriyatlariga sodiqligini va jamiyatning ijtimoiy hayotiga jalb etilishini ta'minlashimiz mumkin, bu esa demokratlashtirishga zarur barqarorlikni beradi. Jamiyatning siyosiy madaniyati fuqarolik jamiyati, ayniqsa, yoshlar faolligiga asoslanadi.

Bundan tashqari, sport harakatini tashkil etish, deviant xulq-atvorning oldini olish, yoshlarni xalqaro, mintaqaviy va mahalliy miqyosdagi turli ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarga jalb etish (masalan, yoshlarni ko'ngillilar harakatida ishtirok etish) yoshlar siyosatining eng muhim elementlari hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Butunjahon yoshlar hisobotida ta'kidlanishicha, tsivilizatsiya taraqqiyoti "ko'p jihatdan har bir insonning jamiyat rivoji va takomillashuviga hissa qo'shish imkoniyati darajasi bilan belgilanadi.

Dunyodagi 1,2 milliard yoshlar... bu jarayonning ajralmas qismidir... yoshlar o'ziga xos qobiliyat va istiqbollarni taklif etadilar, ularni kengroq rivojlanish modeliga o'zlashtirish va mahalliy darajada samarali amalga oshirish kerak".

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Council of Europe. 2008. White Paper on intercultural Dialogue — “Living Together as Equals”. Strasbourg: Council of Europe.
2. United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2007. World Youth Report 2007. Young People's Transition to Adulthood: Progress and Challenges. New York: United Nations publication (www.un.org/esa/socdev/unyin/wyr07.htm)
3. Бабамуратов Э. Х. К характеристике молодежи как социально-демографической группы общества. // Общественные науки в Узбекистане. 1996. № 4–5. С. 50–58.
4. Туленова Г. Молодёжная политика в Республике Узбекистан: состояние и перспективы развития. — Ташкент: ALOQACHI.-2008.